

Руслана Маньковська (м. Київ)

заступник Голови Національної спілки краєзнавців України,

доктор історичних наук, професор

E-mail: ruslana_man@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4581-2128>

Освітнє краєзнавство: форми патріотичного виховання воєнного часу

У період широкомасштабної російсько-української війни Національна спілка краєзнавців України особливу увагу приділяє освітнєму краєзнавству, розглядаючи освітню галузь як ключовий чинник у патріотичному вихованні молодого покоління та формуванні в нього національної свідомості. Краєзнавці спільно з освітянами в нинішніх умовах прагнуть впроваджувати актуальні форми виховання юних громадян з високими духовними цінностями, які пишуться своєю країною, шануватимуть її історію та культуру. Такий напрям набуває виняткового значення в умовах сучасної війни, коли поглиблене вивчення історії України, її героїчних сторінок боротьби за незалежність, життя та подвигів українських героїв формують національно свідомого громадянина нашої країни.

У вересні 2023 р. Національна спілка краєзнавців України спільно з Комунальним позашкільним навчальним закладом «Київська Мала академія наук учнівської молоді» започаткувала Всеукраїнський конкурс історичних есе «Герої в боротьбі за Незалежність України: дослідження національної ідентичності в суспільних трансформаціях ХХІ ст.» імені Романа Ратушного. Учасники конкурсу, а це учні 6–11 класів закладів освіти м. Києва та інших міст України, досліджували боротьбу українського народу в відстоюванні незалежності та соборності України на початку ХХІ ст., включно з Помаранчевою революцією 2004 р., Революцією Гідності 2013–2014 рр. та російсько-українською війною 2014–2024 років. Зауважимо, що конкурсу за погодженням з родиною героя присвоєно ім'я Романа Ратушного – громадського активіста, добровольця, розвідника 93-ї механізованої бригади Холодний Яр, киянина, який загинув у бою під м. Ізюм на Харківщині в російсько-українській війні в 2022 році.

Серед завдань конкурсу, які ставили перед собою організатори, було відтворити історичний портрет борців ХХІ ст. за незалежність України, стимулювати вдумливі молодіжні дискусії про національну ідентичність українців як пер-

сональну ідентифікацію себе в системі цінностей та переконань власного народу, про вплив революцій та війни на сучасні виклики України, перспективи на майбутнє демократичної та процвітаючої держави, підвищити обізнаність молодого покоління про трансформаційну роль революцій та війни у формуванні національної свідомості українського народу.

Співорганізаторами конкурсу разом з Національною спілкою краєзнавців України та Київською МАН виступили Інститут історії України НАН України, Український державний центр національно-патріотичного виховання краєзнавства і туризму учнівської молоді Міністерства освіти і науки України, Національний музей історії України у Другій світовій війні, Національний музей Революції Гідності, Музей «Становлення української нації». Конкурс тривав з 18 вересня до 25 грудня 2023 р., у ньому взяли участь 405 учасників з усієї України та ближнього і дальнього зарубіжжя. Юні дослідники поділилися своїм баченням про роль особистості в буремних подіях сучасної України, відтворили історичний портрет борців ХХІ ст. за незалежність Батьківщини.

Роботи учасників стали яскравим проявом їхніх національної ідентичності та патріотизму, любові до рідного краю, до України. До складу журі конкурсу ввійшли представники державних та громадських організацій, українські науковці, діячі культури та мистецтва. Вагомий внесок у організацію та проведення конкурсу здійснено відділенням історії Київської МАН, яке очолює Софія Сивенко. Автором ідеї та відповідальним секретарем конкурсу є завідувач відділу методичної роботи Київської МАН, керівник секції «Етнологія», кандидат історичних наук Єлизавета Моїсеєнко, яка під час конкурсу фахово проводила організаційно-комунікаційну роботу.

22 січня 2024 р., у День Соборності України відбулася церемонія відзначення переможців Всеукраїнського конкурсу історичних есе «Герої в боротьбі за Незалежність України: дослідження

національної ідентичності в суспільних трансформаціях поч. ХХІ ст.» імені Романа Ратушного, яка відбулася в онлайн-форматі та транслювалася зі студії Київської МАН. Модерувала захід голова журі конкурсу, заступник голови Національної спілки краєзнавців України, доктор історичних наук, професор Руслана Маньковська. Серед учасників і гостей заходу були присутні директор Київської Малої академії наук учнівської молоді, кандидат хімічних наук Ірина Поліщук, мама Романа Ратушного, письменниця, журналістка, громадська активістка Світлана Поваляєва, президент МАН України, академік НАН України, доктор фізико-математичних наук, професор Станіслав Довгий, керівник «Освітньої агенції міста Києва» Микита Бугайов, керівник підрозділу Академії Патрульної поліції, капітан поліції Максим Лодзінський, відома співачка, громадська діячка, волонтерка, заслужена артистка України Анжеліка Рудницька, заступник директора Українського державного центру національно-патріотичного виховання, краєзнавства і туризму учнівської молоді Міністерства освіти і науки України Дмитро Омельченко та інші.

На початку заходу до учнівської молоді звернулася мама Романа Ратушного, Світлана Поваляєва, яка підкреслила, що її син присвятив своє життя тому, щоб кожен із нас усвідомлював свою національну ідентичність – і тоді жоден ворог не зможе посягнути на нашу Свободу. Учасників церемонії привітав голова Національної спілки краєзнавців України, заступник директора Інституту історії України НАН України, член-кореспондент НАН України, доктор історичних наук, професор Олександр Реєнт, який наголосив: «Ви відтворили історичний образ борців ХХІ ст. за незалежність України. Героями Ваших есе стали батьки, рідні, земляки, захисники української землі. Ваші роботи вирізняють щирість, гордість бути українцем, пам'ять про героїв, які виборювали впродовж століть свободу і волю України і нині проливають свою кров за Батьківщину. Національна спілка краєзнавців України вітає усіх учасників конкурсу, безперечно, і переможців! Ви є майбутнє нашої держави, а ваш патріотизм є запорукою перемоги України та її демократичного і європейського майбутнього, в якому вам творити соборну і незалежну Україну».

Запрошені та гості церемонії відзначали важливість конкурсу, який сприяє поглибленому

розумінню в молоді ролі національних революцій та визвольних воєн в історії України, їх впливу на трансформаційні процеси в суспільстві та здобуття незалежності української держави, формує в них критичне мислення через заохочення проводити ретельні дослідження та аналізувати історичний контекст, причини, наслідки історичних подій, пов'язаних з виборюванням українцями незалежності власної держави.

Члени представницького журі оголосили переможців у номінаціях: заступниця директора Музею «Становлення української нації» Мирослава Забродська в номінації «За яскраве відображення мужності та героїзму захисників України», завідувач сектору генеалогічних та геральдичних досліджень Інституту історії України НАН України, доктор історичних наук Валерій Томазов – «За висвітлення духовних цінностей українців», старший науковий співробітник Національного музею Революції Гідності, завідувач Наукової бібліотеки Інституту археології НАН України, кандидат історичних наук Вікторія Колеснікова – «За змістовне висвітлення незламності духу героїв України».

Учасники конкурсу були відзначені пам'ятними подарунками, а переможці отримали цінні призи. Автори деяких історичних есе були відзначені спеціальними призами від президента Малої академії наук України Станіслава Довгого, Академії патрульної поліції, ГО «Вікімедіа Україна», КНП «Освітня агенція міста Києва», Київської МАН. Свої подарункові вітання учням передали Інститут історії України НАН України, Національна спілка краєзнавців України, Національна спілка майстрів народного мистецтва України, Національний музей історії України у Другій світовій війні, Національний музей Революції Гідності, Музей «Становлення української нації» та Український ветеранський фонд.

Слід зауважити, що члени журі, які читали авторські роботи юних дослідників, наголошували на високій емоційній складовій роздумів юних учасників про війну, в яких вони, опираючись на власний досвід воєнного життя, розповідали про втрату рідних і близьких людей та свої страждання і переживання, про вибухи ракет та безсонні ночі під обстрілами, про те, як покидали рідну домівку, втікаючи від вибухів та руйнувань, про незатишне життя за кордоном та сум за Батьківщиною, про смерть та зло війни, але всупереч всьому кожен з авторів писав про

скоро здійсненню надію та незламну віру в перемогу України.

Голова журі Руслана Маньковська оголосила переможців, які зайняли: III місце – Шостак Микола «Немов страшний фільм жахів», с. Стоп'яги, Київська обл.; Косовська Христина «Брате мій...», с. Буймер, Сумська обл.; Веремій Максим «Мріяли, що кожен крикне: «Вільний!», м. Київ (від Київської МАН отримали пауер-банки); II місце – Кобець Віталіна «Він загинув, щоб жила та процвітала Україна», смт Головине, Житомирська обл.;

Нестерчук Наталія «Мама з жовто-блакитним серцем», с. Борисів, Хмельницька обл. (від Київської МАН отримали набори для блогера); I місце – Безвесельна Валерія, «Герої не вмирають, доки не вмирає пам'ять про них», Суми (від Київської МАН отримали телефон). Від переможців виступила Валерія Безвесельна, яка щемливо розповіла про свого батька, загиблого в російсько-українській війні, продемонструвала український прапор, переданий їхній родині, з підписами побратимів батька. Гідна донька свого батька-героя з незламною вірою в голосі говорила про Перемогу України.

Насамкінець модераторка зачитувала слова ще однієї учасниці Олександри Чернушич з Хмельниччини, яка теж втратила батька на війні: «Мені важко жити без нього, але треба йти далі: вчитися, займатися повсякденними справами. Головне – не впадати у відчай. Лише незламність духу допоможе наблизити нас до перемоги. Наша зранена країна обов'язково підніметься з руїн, відбудує сплюндровані міста і села. Разом з усім цивілізованим світом Україна будуватиме щасливе і мирне майбутнє». Слова, які вражають стійкістю нашої молоді. Діти війни створили Пантеон національних героїв, їхній

патріотизм і любов до України є запорукою Незалежної, Соборної, Демократичної і Європейської України.

Вже після конкурсу, який отримав широкий резонанс серед української громадськості, 20 лютого 2023 р., у День Героїв Небесної Сотні, до Київської МАН звернулася Людмила Заїковська, мама загиблого Сергія Заїковського – історика, перекладача, публіциста, військовослужбовця Збройних сил України, учасника російсько-української війни, кавалера ордена «За мужність» III ступеня (посмертно), який 24 березня 2022 р. загинув під Києвом, під час штурму села Лук'янівка у нерівному танковому бою з окупантами. Жінка бажала ознайомитися з есе, присвячених її сину: «Дуже Вам дякую. Плачу. Дуже радію, що у цьому конкурсі історичних есе двоє учасників писали про мого Серьожу. Значить він живий у пам'яті людей. І обоє учасників – серед переможців. Щиро вдячна Яні Діхтяренко, що вона написала про мого сина і перемогла у номінації «За змістовне висвітлення незламності духу героїв України». Для нас дуже важливо, що про нашого сина пам'ятаємо не тільки ми. Вітаю тебе, Яночко, з перемогою!». Ми були зворушені, коли так символічно – у День Героїв Небесної Сотні – отримали подяку від матері, яка втратила сина-героя. Герої не вмирають. Пам'ятаємо всіх...

Конкурс став не тільки важливим інструментом для вивчення і визнання внеску героїв України в боротьбу за незалежність, але й переконливо засвідчив усвідомлення молодим поколінням своєї національної ідентичності, виразно проявив їхнє почуття патріотизму та любові до рідної Батьківщини, ствердив роль молоді в формуванні Національного пантеону героїв України.